Azad AZƏRBAYCAN
MÜSTƏQİL İCTİMAİ-SİYASİ QƏZET
24 sentyabr / 2020

Həmkarımız folklorşünas alim, həm də gözəl, istedadlı şair Atif İslamzadənin "Qırxıncı otaq" adlı şeirlər kitabını vərəqlədikcə onun poetik dünyasına valeh olmamaq qeyri-mümkündür. Yüksək elmi-nəzəri, dini-fəlsəfi biliyinin şeirlərinə sirayət etməsi onun poetik istedadının təcəssümüdür. Şairi narahat edən bəşəriyyətin düçar olduğu bəlalar, cəmiyyətdəki özbaşınalıqlar, insanların getdikcə heyvani hisslərə mübtəla olması, nəfslərinin qulu olması və s. faktlardır.

Atif İslamzadənin könül otağı

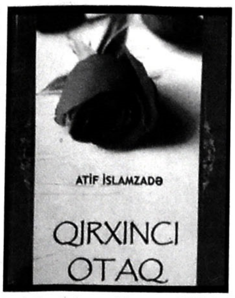

Atif İslamzadənin "Qırxıncı otaq" adlı kitabı "Məqam", "Vaxt", "Duyğu", "Uşaqlar sevgi işığı", "Sərbəst səhifə Gəraylılar və sərbəst gəraylılar", "Yaddaş arxası", "Qırxıncı otaq" adlı bölmələrdən ibarətdir.

"Məqam" adlı bölmədə "Məqam" qəsidəsində şair yaradanın böyüklüyündən, insanın daim mübarizədə olmasından, hər şeyin ikiliyindən, cütlüyündən yalnız İlahinin təkliyindən bəhs edir. Atif İslamzadənin "Məqam" şeiri istedadlı şairin qələminin mükəmməl məhsuludur. Şair əvvəldə qeyd edir ki, Allahı nə qədər tərif etsə də onun qüdrət nişanələri qarşısında insan acizdir, buna hünər lazımdır.

Yaradan şəninə tərif deməyə varmı hünər,
Ağıl heyrətdə qalar, göz bərələr, dil sürünər.

Şeirin ilk misralarından gətirdiyimiz nümunəyə diqqət edək:

Necə nurdan nur alıbdır ki, günəş nur paylar. Allah özü bir nurdur və bu sonsuz nurdan da günəş nur, işıq alıb. Ona görə də onun işığı, istiliyi bütün kainatı isitmək və işıqlandırmaq qüdrətinə malikdir. Şeirin sonrakı misraları ilə tanış olarkən aydın olur ki, Allah-Təala insanı ən yüksək məqamla şərəfləndirmişdir. Lakin insan şeytana uyub laməkanlıqdan, cənnətdən uzaq düşdü. Bu ilkə imza atanlar da Adəm və Həvva oldu.

Laməkandıq o zaman sakin idik cənnətdə,
Məkana saldı bizi Adəm ilə Həvvamız

"Nəfsimiz səcdəmizə durmayana dost oldu" deyən şair vurğulayır ki, insanın səcdəsinə durmayan İblisdir. Bu ondan irəlin gəlir ki, uca Yaradan mələklərə əmr edir ki, yaradacağı insana səcdə etsinlər. Lakin İblis təkəbbürlülük edib Allahın əmrinə qarşı çıxır və dərgahdan qovulur. Bu gün müasir dövrümüzdə iradəsi zəif olanlar, nəfslərinə hakim ola bilməyənlər şeytanın təsirinə tez düşürlər. Fani dünyanı tövbədən sonrakı möhlətə bənzədir. Nəfsimizlə mübarizə imtahanını nicat imkanı adlandırır. "Peyğəmbər" şeirində Atif müəllim peyğəmbərimizə sonsuz məhəbbətinin şahidi oluruq. Şeirin son misraları belədir:

"Atif də fikir eylər ki, can versin əsl iman üçün,
Etsin məzarını ləyaqətlə ziyarət Peyğəmbər!"

"Sönməyən çıraq" adlı şeirinin Atif müəllim müəllimlərinə ithaf etmişdir. Bu şeirdə onun müəllimlərinə sonsuz məhəbbətinin şahidi oluruq. Müəllimlərin şagirdlərinə xeyirli yol göstərdiyini, dünyanı görməyə pəncərə açdığını qeyd edir. Şeirdə göstərilir ki, hətta böyük insanlar hökmdarlar belə müəllimin, şairin öyrətdiklərinə möhtacdırlar.

Peyğəmbər olsa da böyük hökmdar
Yenə müəllimə ehtiyacı var.

"Atadır", "Anacan", "Ana müqəddəsliyi" adlı şeirlərdə şairin valideynlərə olan sevgisi öz əksini tapır. "İstiqlal türküsü", "Vətən" adlı şeirlər də bu bölmədədir. Ümumilikdə bu bölmədə biz şairin müqəddəslərə, valideynlərinə, müəllimlərinə, vətəninə olan sevgisinin şahidi oluruq.

"Mənim manifestim" adlı şeirdə şair özünü oxucularına təqdim edir:

Məndən soruşmayın siz, görün, kiməm, naçiyəm,
Amal əməldə aşkar, bu ki haqlı deyimdir.
Mübarizə yolunda dönməz bir cəbhəçiyəm,
Bu mənim alın yazım, bu mənim taleyimdir.

Şeirin başqa bir bəndində şair öz millətini dananları haqlı olaraq tənqid edir. Türk oğlu türk olmağından qürur duyur:

Gözü qırpıq olanın kirpik düşər gözünə,
Əslin, kökün dananlar ad axtarsın özünə.
Mənsə türk oğlu türkəm, qurbanam türk sözünə
Bir hecalı ad üçün ömürlük bəstəçiyəm.
Mənim üçün qələmim kamanımdır, neyimdir.
Mübarizə yolunda dönməz bir cəbhəçiyəm,
Bu mənim alın yazım, bu mənim taleyimdir.

Şeirin başqa bəndində:

Əslim, kökü̈m bəllidir, şanım, nəslim, soyum var.
Kök üstündə bitmişəm, gözə dəyən boyum var

- deyən şairin əslini, nəslini dananlara nifrətini, öz soyuna olan sevgi və hörmətini görürük. Həmçinin bu misralarda şairin xalq yaradıcılığımızdan bəhrələndiyi görünür.

Əslində olan nəslində olar
Əslini danan namərddir.

Ot kökü üstə bitər kimi atalar sözləri yada düşür.

Prof. Kamran Əliyev "Qırxıncı otağın sirri" adlı kitaba yazdığı ön sözdə qeyd edir ki: **"Gizlin deyil ki, yazılı ədəbiyyat nümunələrindəki fantastik təsəvvürlərin oxucu beyninə hopmaq dərəcəsi həmin oxucunun həvəsi və marağı səviyyəsindədi. Qəribə odur ki, onlarla müqayisədə nağıllardakı yeraltı və yerüstü dünya, nəhəng əjdaha və div, hətta "uçan xalça" oxucunu daha çox inandırır".**

Buna görə də Atif İslamzadəni xalq yaradıcılığından istifadə etməsi təsadüfi deyil. Şeirin sonuncu bəndində şair özünü oxucusuna təqdim edərkən bəzilərinin onu dost, bəzilərinin dinci, bəzilərinin fəlsəfçi adlandırdığını bildirir. O, imanla yaşamağın millət üçün xilas yolu olduğunu, Allahı tanıyanların hürriyyəti-azadlığı anladığını yazır.

"Vaxt" bölməsindəki "Dil uğrunda"şeiri dilimizin müasir dövrdəki vəziyyətini çox gözəl göstərir. Şair dilimizdə olan artıq sözlərin işlənməsində özümüzü günahkar sayır. Damarımızda axan qan əsil qandırsa belə kəlmələri asanlıqla pozmaq olar deyir. Şeirin bir bəndində:

Qələm yerə düşər tez əlimizdən,
Nə qədər alləşdik, vuruşduq, düzü,
Çıxara bilmədik heç dilimizdən
Ana sözümüzü çıxaran sözü.
Biz ana dedikmi anaya bir an
Yox, onun yerinə yad sözü tutduq.
Yaman danışırıq ona qayğıdan.
Onun adını da yaman unutduq

- deyən şair oxucusunu dilimizin saflığı uğrunda mübarizə aparmağa çağırır. Müqəddəs kəlmə olan "ana" sözünün yad dildə işlənməsinə etirazını bildirir. Şeirin sonuncu bəndində şair oxucuya belə müraciət edir:

Ataya, ata yox, nə bilim, filan.
Sözdə böyüklər özgələşən dil,
Özünü dil sanır xəyala bir bax?!
Gəlin yad sözləri varaqdan deyil,
Dildən təmizləyək, dildən biz ancaq!

"El üçün ağlayaq" şeirində şair "El üçün ağlayan kor olar" atalar sözümüzə qarşı çıxır. Eyni qanda, eyni ruhda, məsləkdəyiksə gərək bir olaq. Bir olaq ki, zalımlar tərəfindən kötəklənməyək.

Gözümüz kor olar, qulaqlarımız kar,
Ayıra bilməsək qaranı ağdan.
Elə "sənə nə var", "mənə nə var"lar,
Yaranıb el üçün ağlamamaqdan

- deyən şair "El gücü, sel gücü", "Elin gücü bir olsa düşməni dara çəkər", "El bir olsa zərbi kərən sındırar" kimi atalar sözlərinin doğruluğuna inanır.

"Yüz ilin palazı" şeirində şair "Palaza bürün, el ilə sürün" məsəlinə etiraz edir. Nə üçün biz sürünməliyik deyə sual edir. Qeyd edir ki, bizi palaza bürünüb sürünməyə məcbur edən zalım əlidir. Şeirin sonunda şair:

Palazı çıraq,
Ayağa duraq,
Özümüzü biz dikəldək bu gün,
Yaranmamışıq sürünmək üçün!

- deyə üsyan edir.

"Nizam" adlı şeirində şair Yaradanın hər şeyi ölçüyə saldığını bildirir.

Yaradan dəvəyə versəydi qanad
Yerdəki bəndələr olmazdı rahat

və yaxud:

Sakit zürafənin boynuna bir bax,
Yediyi ağacda bir neçə yarpaq
Əgər verilsəydi qurda bu boyun
Örüşdə qalmazdı heç bircə qoyun.

- kimi ifadələr işlədir. İnsanların nizamsızlığ yaratmasına qarşı çıxır. Aslan vüqarlıları lal dayanmamağa, çaqqal xislətlilərin onlara hürməsinə qarşı çıxmağa çağırır. Arzu edir ki, zirvədən yamanların səsi gəlməsin. Kim hara layiqdir o yerə qalxsın. Hər şey nizamla olsun, dünyanın ölçüləri nı əyməsin.

"Özünü axtar" şeirində şair özgələşmənin əzabının çox olduğunu, heç kimə xeyri olmadığının bildirir. Şeirin sonuncu bəndində:

Biz bu gizlənpaçı oynayırıq hər gün,
Özgənin gözündən qaçmağa nə var?
Özünü özündən gizli etmək üçün
Qırxıncı otaq yox sehrli açar.

- deyərkən şair qırxıncı otağın sehrli olmasını nəzərə çatdırır. Özünü özündən gizlətməyin faydası yoxdur.

"Ölüm yuxusu" şeirində "Biz ölürük hər gecə, dirilirik hər səhər" misrasına nəzər yetirək. Bu misrada dərin fəlsəfi semantika özünü göstərir. Peyğəmbərimiz buyurub ki, yuxu ölümün əkiz qardaşıdır. İnsan yatanda ruhu bədənindən çıxıb ağılla dərk edilməyəcək aləmlərə baş vurub, vaxtı çatanda, yəni oyanmaq məqamı yetişəndə Allahın əmri ilə yenidən çıxdığı bədənə geri qayıdır. Əgər əcəl vaxtı çatmayıbsa insan ayılır, öz həyatına davam edir. Lakin uca Yaradan tərəfindən insanın əcəl zəngi çalıbsa artıq o ruh bədənə qayıtmır və nəticədə insan vəfat edir.

Ölüm də bir yuxudu, amma uzun bir yuxu,
Yuxunun ki, bədəndə ağır ağrısı yoxdu.
Yuxusunda dünyanı gəzib dolaşır ruhu,
Kənardan baxan görür əl ayağı soyuqdu.

"Yalan-gerçək" şeirinin də süjet xətti maraqlıdır. Şeirdə məlum folklor elmentləri olsa da mövzusu hər insana Allah - Təala tərəfindən bəxş edilən qismət payıdır. Məzmundan belə bəlli olur ki, qarının qisməti qocalan çağında gəlib çıxır. Yeni Tanrı ona məhz beli bükülmüş, dişləri tökülmüş çağında alma qismət eləyir. Alma burada simvolik olaraq bir vasitədir. Ümumiyyətlə, həyatda insan istədiklərinə, arzuladıqlarına bəzən ömrünün daha erkən çağlarında, bəzən də həyatının sonlarına yaxın çata, qovuşa bilir. Məhz bu situasiyaya uyğun da insan Rəbbinə asi, naşükür olmamalıdır.

Damağı çağ olanda
Görmədim göydən düşə
Mənim üçün bir çərəz.
İndi qismət gəlsə də,
Dişləri tökülmüşə,
Nə gərəkdi görəsən bu almalar indi bəs?!

Şeirin son misralarında qarı peşman olaraq deyir:

Neymət doxsan yaşda da
Qismət olsa xoş imiş.

"Duyğu" bölməsindəki "Ana", "Ata ürəyi" şeirlərində şairin anaya, ataya-böyüklərə olan hörmət və məhəbbətini görməmək mümkün deyil. "Ana" şeirində şair bu üç hərfdən ibarət sözün lüğətə sığmadığını, ana ürəyində doğan məhəbbətin dilin söylədiyi qiymətə sığmadığını deyir. Şeirin bir bəndində şair belə yazır:

O isti bahara çəkərkən səni
Öz ömür yoluna boran, qar salıb.
Ana saçlarına düzülən dəni,
İllər salmayıbdı, övladlar salıb.

"Ata ürəyi" şeirində isə qeyd edir ki, atasız bir ocağın direyi qızıldan olsa da o yetim qalacaq.

"Uşaqlıq həsrəti" şeirində şair uşaqlığına, nağıl dünyasına geri qayıtmaq istəyir. Şeirdə şair uşaq ikən böyük olmağa tələsdiyini indi daha geri yolun olmadığını qeyd edir.

"Duyğu", "Mənə niyə baxırsan", "Gün tutulmasından duyğulanma" kimi şeirlərdə şairin məhəbbətə münasibətinin, sevgisinə sadiqliyinin şahidi oluruq. Günah şeirində olan bayatıda:

Gözüm doldu sulandı
Suyum yaman bulandı
Ömrünə qayçı çəkdim,
Qarış-qarış dolandı

- deyən ana ah-naləə edir. Balasına qıydığına görə peşimanlığını bildirir.

Uşaqlar sevgi işığı bölməsindəki şeirlərdə oxucu şairin uşaqlara, övladlarına olan məhəbbətinin şahidi olur. Uşaqları sevgi işığı adlandırır. Gül balasız zəngini də kasıblıq basıb dünyada deyir.

Şair bir qoşmasında hərənin qiymətini almamasından, sözün dəyərsiz olmasından pisə pis deyə bilməyəndə düzün də qiymətini itirdiyimizdən dahinin qiymətini verməyəndə cahilin qiymətini qaldırmasından şikayət edir. Şeirn son bəndində isə belə yazır:

Atif, bu yorucu fikirdən əl çək,
Hər şeyi vaxtında eləyir ələk,
Onsuz da bez bezdi, ipək də ipək
İpəyə verməzlər bez qiymətini.

Şairin "Qoşmalar" adlı bölmədən bir şeirinə nəzər salaraq fikrimizi davam etdirək:

Haramı yeməyə yeydən yeylərik,
Nəfsə qul olmağa şükr eylərik
İçdəki şeytana lənət söylərik,
Hələ bilinmir ki kim kim içində.

Müəllif ifadə etmək istədiyi fikri elə bir poetik fiqurdan istifadə edərək qələmə almışdır ki, bu da onun poeziyada öz sözünü dediyindən xəbər verir. "İçdəki şeytana lənət söylərik. Hələ bilinmir ki, kim kim içində" şair bildirmək istəyir ki, şeytana lənət deyirik ki, bizi yoldan çıxartdı, işlərimizə əngəl oldu, amma onu dərk etmirik ki, şeytan bizim içimizdədir, yoxsa biz onun içində?

2007-ci ildə yazdığı bir qəzəldə şair:

Su yağış, qar şəklində yerə enmiş göydən,
Bu gözəl tablo quran rəssama kim ortaq olar?

Uca Rəbbimiz Kainata elə bir gözəl düzən vermişdir ki, orada iynənin ucu boyda da qüsur aşkar etmək mümkün deyil. Şair "Rəssam" deyərkən Allah-Təalanı nəzərdə tutur. Onun şəriki yoxdur. O təkdir.

Ayaq altında qalan otları çox tapdalama,
Gün keçər vədə çatar, qəbrin ona sığnaq olar.

Bu misrada da hər şey aydınlığı ilə nəzərə çarpır. Məlum olduğu kimi vəfat edən insanın qəbrinin üstündə müəyyən müddət keçdikdən sonra ot bitir. Şair bununla çatdırmaq istəyir ki, ey insan, ölümünü düşün, ayağının altında qalan ota da insaflı ol!

"Bir dərviş yalanı var" şeirində şair yazır:

Ya susub qafil olar
Ya dinib cahil olar
Ya dönüb aqil olar
Filan falan içində
Hamam hamam içində
Xəlbir saman içində
Atif dərvişlik eylər
Köhnə hamam içində.

Dərvişlər səyahət edən, fiziki dünyadan əl çəkərək mənəvi dünyada yaşayan, sufiliyi təbliğ edən dindar insanlardır. Dərvişlər hər zaman özlərini Allah-təala, peyğəmbər və əhli-beytin mədhiyyəçiləri sayıblar. "Dərviş öz evini çiynində gəzdirər" deyimi onların laməkan olmasına işarədir. Şeirlərini oxuduqca Atif müəllimin bu köhnə dünyada özünü nə üçün dərviş adlandırmasını başa düşürük.

Atif İslamzadənin dini, fəlsəfi, əxlaqi-didaktik şeirlərindən çox söz açmaq olar.

Qeyd edək ki, şairin yaradıcılığı bu gün daha aktualdır. Həm dəyərli, həm də bəşəridir. Atif müəllimə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirəm.

Xəyalə AĞAYEVA - ORUCQIZI,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
AMEA Folklor İnstitutunun "Folklor və yazılı ədəbiyyat" şöbəsinin aparıcı elmi işçisi